

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه: عبدالملکی، حجت‌الله، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور: اقتصاد مقاومتی؛
مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل / حجت‌الله عبدالملکی؛
به اهتمام مؤسسه علمی- فرهنگی سدید، [دانشگاه امام صادق علیه السلام،
بسیج دانشجویی]،
وضعیت ویراست: ویراست ۲.
مشخصات نشر: تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام، بسیج دانشجویی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۳۲۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۵۰-۳۱-۲
رده‌بندی کنگره: BP۲۳۰/۲/ع۲۵۲الف۷ ۱۳۹۳
رده‌بندی دیوبی: ۲۹۷/۴۸۳۳
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۰۹۷۴۱۰

اقتصاد مقاومتی

در آمدی بر مبنای، سیاست‌ها و برنامه عمل

پدیدآورنده: حجت‌الله عبدالملکی
به اهتمام: مؤسسه علمی- فرهنگی سدید
ناشر: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه السلام
تنظیم و ویرایش: علی عرب صالحی نصرآبادی
ویراستار نگارشی- فنی: مهدی محدثی
صفحه‌آرایی: علی صبوری
موضوع: اقتصاد و اسلام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۳
نوبت چاپ: دوم- پاییز ۱۳۹۴ (ویرایش دوم)
تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
آدرس: تهران خیابان انقلاب- ترسیده به فلسطین جنوبی- پلاک ۱۱۱۸-
واحد ۱/۲- انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه السلام
همراه: ۰۹۱۰۹۸۰۵۰۵۵
تلفن: ۶۶۴۸۶۱۲۰
۶۶۴۸۵۸۵۰
sadid.basijisu.com
rc.basijisu.com
sadidisu@gmail.com

چاپ دوم (ویرایش دوم)

درآمدی بر مبانی، سیاست‌ها و برنامه عمل

دکتر حجت‌الله عبدالملک

فهرست اجمالی

مقدمه ناشر | ۱۵

پیش‌گفتار | ۱۹

فصل اول: معرفی اجمالی نظریه اقتصاد مقاومتی | ۲۱

فصل دوم: آشنایی با جریان متعارف اقتصاد | ۴۱

فصل سوم: آشنایی با معارف اقتصاد اسلامی | ۷۷

فصل چهارم: آشنایی با مبانی اقتصادی انقلاب اسلامی | ۱۱۳

فصل پنجم: آسیب‌شناسی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران

در تطبیق با اهداف اقتصادی انقلاب اسلامی | ۱۴۵

فصل ششم: آشنایی با فلسفه اقتصاد مقاومتی | ۱۷۵

فصل هفتم: اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌ها و برنامه عمل در

تقویت تولید ملی | ۲۲۹

فصل هشتم: اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌ها و برنامه عمل در

اصلاح فرهنگ اقتصادی و سبک زندگی | ۲۶۱

فصل نهم: اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌ها و برنامه عمل در

دیپلماسی اقتصادی و روابط خارجی | ۲۸۷

کتاب‌نامه | ۳۱۵

فهرست

مقدمه ناشر | ۱۵

پیش‌گفتار | ۱۹

فصل اول: معرفی اجمالی نظریه اقتصاد مقاومتی | ۲۱

مقدمه | ۲۳

تاریخچه نظریه اقتصاد مقاومتی | ۲۳

ماهیت و محتوای اقتصاد مقاومتی | ۲۶

ضرورت طراحی و اجرای یک اقتصاد مقاومتی | ۳۱

روش‌شناسی اقتصاد مقاومتی | ۳۶

فصل دوم: آشنایی با جریان متعارف اقتصاد | ۴۱

مقدمه | ۴۳

تاریخچه علم اقتصاد متعارف | ۴۳

مروری بر جریان‌های اقتصادی پیش از رنسانس | ۴۳

تاریخچه جریان‌های اصلی علم اقتصاد بعد از دوره رنسانس تا عصر معاصر | ۴۶

جریان‌های اقتصادی دگراندیش یا هترودکس | ۵۰

تقسیم‌بندی دانش و فلسفه اقتصادی متعارف | ۵۲

الف) تقسیم‌بندی موضوعات در علم اقتصاد متعارف | ۵۳

ب) روش‌شناسی علم اقتصاد متعارف | ۵۷

مبانی ارزشی اقتصاد متعارف | ۵۹

جهان‌شمولی نظریات اقتصاد متعارف | ۶۲

آشنایی با مغالطات علم اقتصاد متعارف | ۶۵

مجموعه مغالطات روش‌شناختی اقتصاد متعارف | ۶۶

مغالطه حداکثرشدن رفاه عمومی در اقتصاد آزاد | ۶۹

مغالطه دهکده جهانی و رفاه جهانی | ۷۱

فصل سوم: آشنایی با معارف اقتصاد اسلامی ۷۷

مقدمه | ۷۹

مبانی اقتصادی اسلام و ماهیت اقتصاد اسلامی | ۷۹

اهداف غایی و میانی اسلام و ارتباط آن با اقتصاد | ۷۹

معرفی دو مفهوم اقتصاد نافع و اقتصاد لغو | ۸۲

ماهیت اقتصاد اسلامی | ۸۶

تقسیم‌بندی و روش‌شناسی معارف اقتصاد اسلامی | ۸۹

الف) مکتب اقتصادی اسلام و روش‌شناسی آن | ۹۰

ب) نظام اقتصادی اسلام و روش‌شناسی آن | ۹۴

ج) علم اقتصاد اسلامی و روش‌شناسی آن | ۹۷

مقایسه معارف اقتصاد اسلامی و علم اقتصاد متعارف | ۱۰۱

نسبت مکتب اقتصادی اسلام با مکتب اقتصادی متعارف | ۱۰۲

نسبت نظام اقتصادی اسلام با نظام اقتصادی متعارف | ۱۰۴

نسبت علم اقتصاد اسلامی با علم اقتصاد متعارف | ۱۰۸

فصل چهارم: آشنایی با مبانی اقتصادی انقلاب اسلامی | ۱۱۳

مقدمه | ۱۱۵

❁ تبیین فضای اقتصادی کشور پیش از انقلاب اسلامی | ۱۱۵

الف) اقتصاد پیش از انقلاب اسلامی از جهت میزان وابستگی به خارج

از کشور | ۱۱۶

ب) وضعیت رفاه عمومی در دوره پیش از انقلاب اسلامی | ۱۱۹

ج) اقتصاد پیش از انقلاب اسلامی و عقب‌افتادگی | ۱۲۱

❁ منویات اقتصادی رهبران انقلاب اسلامی (حضرت امام علیه السلام) و مقام

معظم رهبری | ۱۲۴

جایگاه اقتصاد در منویات حضرت امام علیه السلام و مقام معظم رهبری | ۱۲۴

اهداف اقتصادی از دیدگاه حضرت امام علیه السلام و مقام معظم رهبری | ۱۲۷

راهبردهای اقتصادی در نگاه حضرت امام علیه السلام و مقام معظم رهبری | ۱۳۱

❁ اقتصاد و مبانی آن در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران | ۱۳۴

مروری بر مواد اقتصادی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران | ۱۳۴

تجلی منویات اقتصادی رهبران انقلاب اسلامی در قانون اساسی | ۱۳۹

ظرفیت قانون اساسی در تحقق اهداف اقتصادی انقلاب اسلامی | ۱۴۱

فصل پنجم: آسیب‌شناسی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در تطبیق با اهداف اقتصادی انقلاب اسلامی | ۱۴۵

مقدمه | ۱۴۷

❁ آسیب‌شناسی اقتصادی جمهوری اسلامی در تحقق استقلال اقتصادی | ۱۴۷

❁ واردات کالاهای اساسی در دوره بعد از انقلاب اسلامی | ۱۴۸

- ❁ میزان واردات کالاهای غیرضروری | ۱۵۱
- ❁ وابستگی به درآمدهای نفتی و فروش نفت خام | ۱۵۴
- ❁ آسیب‌شناسی تحقق رفاه عمومی در اقتصاد جمهوری اسلامی | ۱۵۶
- بررسی شاخص‌های اصلی رفاه عمومی | ۱۵۶
- وضعیت دسترسی به امکانات عمومی | ۱۶۰
- شاخص سرمایه‌انسانی (HDI) | ۱۶۳
- ❁ آسیب‌شناسی اقتصادی جمهوری اسلامی در تحقق پیشرفت اقتصادی | ۱۶۶
- ❁ آسیب‌شناسی رشد اقتصادی و اقتصاد دانش‌بنیان | ۱۶۶
- ❁ آسیب‌شناسی بهره‌وری نیروی کار | ۱۶۹
- ❁ آسیب‌شناسی الگوی مصرف در اقتصاد ایران | ۱۷۱

فصل نهم: آشنایی با فلسفه اقتصاد مقاومتی | ۱۷۵

مقدمه | ۱۷۷

- ❁ مفهوم، ماهیت و خاستگاه اقتصاد مقاومتی | ۱۷۷
- ❁ تاریخچه نظریه اقتصاد مقاومتی | ۱۷۷
- ❁ تعریف و ماهیت نظری اقتصاد مقاومتی | ۱۸۰
- ❁ اهداف و رویه‌ها در اقتصاد مقاومتی | ۱۸۲
- ❁ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی | ۱۸۵
- ❁ ضرورت‌های اتخاذ رویکرد اقتصاد مقاومتی در ایران | ۱۹۰
- ❁ عدم تحقق کامل اهداف اقتصادی انقلاب اسلامی و خصومت‌های خارجی | ۱۹۱
- ❁ علل خصومت‌های اقتصادی دشمنان خارجی | ۱۹۵

❁ خصومت‌های اقتصادی داخلی | ۲۰۱

❁ نظریه اقتصاد مقاومتی در اقتصاد متعارف و تجربیات کشورهای

جهان | ۲۰۷

❁ اقتصاد مقاومتی و تحریم در اقتصاد متعارف و تجربه کشورهای

جهان | ۲۱۰

❁ اقتصاد تحریم در ادبیات متعارف اقتصادی | ۲۱۰

❁ تجربه کشورهای جهان در مقابله با تحریم‌ها و خصومت‌های

اقتصادی | ۲۱۴

❁ روش‌شناسی اقتصاد مقاومتی (روش تحقیق و نظریه‌پردازی) | ۲۱۸

مقدمات علمی برای طراحی نظام اقتصاد مقاومتی | ۲۱۸

شناسایی مکتب اقتصادی اسلام (عدالت، جهاد و عزت) | ۲۲۱

شناسایی وضعیت کنونی اقتصاد کشور (ظرفیت‌ها، خصومت‌ها) | ۲۲۴

فصل هفتم: اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌ها و برنامه

عمل در تقویت تولید ملی | ۲۲۹

مقدمه | ۲۳۱

❁ تبیین مکتب اقتصادی اسلام در حوزه تولید ملی | ۲۳۱

مقدمه‌ای بر اهمیت تولید ملی در تحقق اهداف و رفع خصومت‌ها

| ۲۳۲

اقتضای قاعده عدالت اقتصادی در تولید ملی | ۲۳۶

اقتضای قواعد جهاد و عزت اقتصادی در تولید ملی | ۲۳۹

❁ تبیین ظرفیت‌ها، خصومت‌ها و اصلاحات لازم در جهت تقویت تولید

ملی | ۲۴۴

تبیین ظرفیت‌های موجود در تقویت تولید ملی | ۲۴۷

اصلاحات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در راستای تقویت تولید ملی | ۲۵۱

مروری بر سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در حوزه تولید ملی | ۲۵۲

نظام‌سازی اقتصاد مقاومتی در راستای تقویت تولید ملی | ۲۵۵

فصل هشتم: اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌ها و برنامه عمل در اصلاح فرهنگ اقتصادی و سبک زندگی | ۲۶۱

مقدمه | ۲۶۳

تبیین مکتب اقتصادی اسلام در حوزه فرهنگ اقتصادی و سبک

زندگی | ۲۶۳

الگوی مصرف در مکتب اقتصادی اسلام | ۲۶۴

الگوی رفتار تولیدی در مکتب اقتصادی اسلام | ۲۶۹

الگوی رفتاری مدیران اقتصادی | ۲۷۲

تبیین وضعیت موجود و اصلاحات لازم در فرهنگ اقتصادی | ۲۷۵

تبیین ناکارآمدی‌های موجود و نیز الگوی مطلوب مصرف | ۲۷۵

تبیین ناکارآمدی‌های موجود و نیز الگوی مطلوب رفتار تولیدی | ۲۷۹

تبیین ناکارآمدی‌های موجود و نیز الگوی رفتاری مطلوب مدیران | ۲۸۲

فصل نهم: اقتصاد مقاومتی؛ سیاست‌ها و برنامه عمل در دیپلماسی اقتصادی و روابط خارجی | ۲۸۷

مقدمه | ۲۸۹

تبیین مکتب اقتصادی اسلام در حوزه روابط خارجی | ۲۸۹

اقتضائات قاعده عدالت اقتصادی در روابط خارجی | ۲۹۱

اقتضائات قاعده جهاد اقتصادی در روابط خارجی | ۲۹۴

اقتضائات قاعدهٔ عزت اقتصادی در روابط خارجی | ۲۹۷

❁ تبیین ظرفیت‌ها، خصومت‌ها و اصلاحات لازم در الگوی روابط

اقتصادی خارجی | ۳۰۰

❁ تبیین ظرفیت‌ها و خصومت‌های موجود در روابط اقتصادی

خارجی | ۳۰۰

❁ دیپلماسی اقتصاد مقاومتی و اصلاح الگوی تجارت بین‌الملل | ۳۰۳

❁ دیپلماسی اقتصاد مقاومتی و اصلاح نظام پرداخت‌های بین‌المللی | ۳۱۰

❁ شبکهٔ سرّی مبادلات مالی | ۳۱۲

❁ شبکه‌های رسمی خارج از دسترس دشمنان | ۳۱۲

کتاب‌نامه | ۳۱۵

مقدمه ناشر

با گذشت بیش از سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی و تغییر حکومت در کشور ایران و با پشت سر نهادن فراز و فرودهای متعدد در رویارویی با جبهه باطل، امروز مهم‌ترین عرصه نبرد جبهه حق در بسترسازی برای سیطره تام توحید در جهان، ارائه الگوی عملی اداره جامعه بر اساس مبانی اندیشه‌ای و ارزش‌های انقلاب اسلامی در حوزه‌های گوناگون اجتماعی است.

در این میان حوزه اقتصاد و مسائل پیرامونی آن، با توجه به پیوند وثیق و ملموس با زندگی روزمره آحاد اجتماع، بیش از سایر حوزه‌های اجتماعی ضروری و آسیب‌پذیری نماید؛ و همین امر مطمح نظر دشمنان قرار گرفته و امروز، مسائل اقتصادی را به اساسی‌ترین گردنه دشمن ساخته پیش روی انقلاب اسلامی در ساحت عمل تبدیل نموده است.

با عنایت به این‌که انقلاب اسلامی تا این مرحله نیز با تکیه بر پشتوانه مستحکم نظام اندیشه‌ای اسلام ناب و عمل به هنگام با توجه به مقتضیات زمان، توانسته تجربیات موفق را در حوزه‌های مختلف اجتماعی به منصف ظهور برساند، راهکار غلبه بر مشکلات اقتصادی کشور در دوره کنونی نیز بازگشت به مبانی اسلامی با عنایت به شرایط روز است و این دو مهم در «نظریه اقتصاد مقاومتی» - که خطوط کلی آن را رهبر فرزانه انقلاب تبیین فرمودند - به خوبی قابل تحقق است.

به نظر می‌رسد آن‌چه اکنون رسالت اساتید، صاحب‌نظران و پژوهش‌گران ارزشی است، در دو سطح ترویجی و تخصصی قابل تعریف باشد؛ چرا که از یک سواصل این نظریه و کلیات آن باید به بهترین نحو در فضای علمی کشور منعکس گردد تا با جلب توجه اهالی علم اقتصاد، اعم از دانشجو و استاد، مخالف و موافق، زمینه گسترش گفتمانی نظریه فراهم گردیده، رفته‌رفته منجر به یک انقلاب علمی در این حوزه شود. از سوی دیگر تا زمانی که کلیات این نظریه به صورت متقن و علمی بسط نیابد، زمینه لازم جهت توسعه مباحثات علمی درباره این موضوع فراهم نمی‌شود و به مرور، به حذف آن از فضای علمی خواهد انجامید.

با توجه به این‌که متأسفانه با وجود همایش‌ها و هیاهوهای متعدد، تاکنون اثر علمی مدونی درباره اقتصاد مقاومتی منتشر نگردیده، این اثر تلاشی است برای پرداختن به هر دو هدف مذکور؛ چرا که از یک سو با گردآوری مبانی و سیاست‌ها، تصویری علمی از آن جهت آشنایی مخاطبان با نظریه ارائه می‌کند و از سوی دیگر، با نگاهی رو به جلو، گام‌های نخستین از برنامه عمل این نظریه را در چارچوب فضای علمی تبیین می‌نماید.

این اثر در کنار سایر آثار منتشرشده از مرکز تحقیقات بسیج دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) در حوزه مباحث علوم انسانی، علوم اجتماعی و فرهنگی اعم از نظری و کاربردی؛ با ارائه تصویری اولیه از الگوی اقتصادی اسلام، حلقه‌ای دیگر به زنجیره این آثار، در مسیر تحقق تمدن بزرگ اسلامی می‌افزاید.

این کتاب نیز مانند سایر تولیدات مرکز برای مخاطبان فرهیخته و دانشگاهی، به‌ویژه دانشجویان تدوین شده است؛ که از یک سو اتقان محتوا و علمی بودن را می‌طلبد و از سوی دیگر، ایجاز و سلاست بیان را؛ و با توجه به این‌که محتوای اولیه این کتاب حاصل نشست‌های متعدد

علمی با موضوع تبیین اقتصاد مقاومتی در دانشگاه‌های مختلف سراسر کشور است، نهایت تلاش جهت تحقق این دو امر صورت پذیرفت؛ امید است که مورد رضایت حضرت حق و استقبال فرهیختگان گرامی قرار گیرد.

دست اندرکاران اثر، معتقدند که تدوین این کتاب گامی بسیار کوچک بوده و جهت تکمیل آن، در گام‌های بعدی از دیدگاه‌های مخاطبان ارجمند درباره کتاب حاضر و پیشنهادهای سازنده درباره موضوعات مشابه به گرمی استقبال می‌نمایند.

در پایان لازم است از کلیه عزیزانی که در مراحل مختلف آماده‌سازی این اثر ما را یاری نمودند، از جمله برادران گرامی محمدعلی زاهدی، سیدعلی بنی‌هاشمی جمارانی و استاد ارجمند، جناب آقای دکتر حجت‌الله عبدالملکی و دانشجوی گرامی، برادر علی عرب صالحی تشکر و قدردانی نماییم.

و ما توفیقنا الا بالله العلی العظیم

محمدجواد نیک‌روش

مسئول مرکز تحقیقات بسیج

دانشگاه امام صادق علیه السلام

پیش‌گفتار

پیش‌گفتار این کتاب، همان مقدمه‌سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی است که توسط مقام معظم رهبری، حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی در بهمن ماه سال ۱۳۹۲ ابلاغ شد:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ایران اسلامی با استعدادهای سرشار معنوی و مادی و ذخائر و منابع غنی و متنوع و زیرساخت‌های گسترده و مهم‌تر از همه، برخوردار از نیروی انسانی متعهد و کارآمد و دارای عزم راسخ برای پیشرفت، اگر از الگوی اقتصادی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی - که همان اقتصاد مقاومتی است - پیروی کند، نه تنها بر همه مشکلات اقتصادی فائق می‌آید و دشمن را - که با تحمیل یک جنگ اقتصادی تمام عیار در برابر این ملت بزرگ صف‌آرایی کرده - به شکست و عقب‌نشینی وامی‌دارد، بلکه خواهد توانست در جهانی که مخاطرات و بی‌اطمینانی‌های ناشی از تحولات خارج از اختیار، مانند: بحران‌های مالی، اقتصادی، سیاسی و ... در آن رو به افزایش است، با حفظ دستاوردهای کشور در زمینه‌های مختلف و تداوم پیشرفت و تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی و سند چشم‌انداز بیست ساله، اقتصاد متکی به دانش و فناوری، عدالت‌بنیان، درون‌زا و برون‌گرا، پویا و پیشرو را محقق سازد و الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد.

اکنون با مذاقه لازم و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی که در ادامه و تکمیل سیاست‌های گذشته، خصوصاً سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و با چنین نگاهی تدوین شده و راهبرد حرکت صحیح اقتصاد کشور به سوی این اهداف عالی است، ابلاغ می‌گردد.

لازم است قوای کشور، بی‌درنگ و با زمان‌بندی مشخص، اقدام به اجرای آن کنند و با تهیه قوانین و مقررات لازم و تدوین نقشه راه برای عرصه‌های مختلف، زمینه و فرصت مناسب برای نقش‌آفرینی مردم و همه فعالان اقتصادی را در این جهاد مقدس فراهم آورند؛ تا به فضل الهی، حماسه اقتصادی ملت بزرگ ایران نیز همچون حماسه سیاسی در برابر چشم جهانیان رخ نماید. از خداوند متعال توفیق همگان را در این امر مهم خواستارم.

سید علی خامنه‌ای

۲۹ / بهمن ماه / ۱۳۹۲

این اثر- که حاصل پیاده‌سازی و ویرایش مجموعه سخنرانی‌هایی در حوزه اقتصاد مقاومتی است- تلاشی است کوچک در پی‌گیری دستور ولی امر مسلمین جهان و نایب حضرت ولی عصر عجله تعالی فرجه در بازطراحی نظام اقتصادی کشور، مبتنی بر مکتب اقتصادی اسلام و ایجاد نسخه معاصر نظام اقتصادی اسلام، با عنوان نظام اقتصاد مقاومتی؛ امید که مورد رضای حق تعالی قرار گیرد.

حجت‌الله عبدالملکی

مهرماه ۱۳۹۳

معرفی اجمالی نظریه اقتصاد مقاومتی

مقدمه

در این فصل، به طور اجمالی نظریه اقتصاد مقاومتی را تبیین می‌کنیم و در فصول بعدی، به صورت تفصیلی به آن می‌پردازیم. این مرور کمک می‌کند تا یک تصویر کلی از کتاب در ذهن ایجاد شود. در معرفی اجمالی نظریه اقتصاد مقاومتی، چهار بحث کلی مطرح می‌شود:

۱. تاریخچه نظریه اقتصاد مقاومتی؛

۲. ماهیت و محتوای اقتصاد مقاومتی؛

۳. ضرورت نظام اقتصاد مقاومتی؛

۴. روش‌شناسی اقتصاد مقاومتی.

تاریخچه نظریه اقتصاد مقاومتی

دوره‌های زمانی
مهم در تاریخچه
اقتصاد مقاومتی

در تبیین تاریخچه اقتصاد مقاومتی، می‌توان چند دوره زمانی خیلی مهم را در نظر گرفت. ابتدا باید توجه داشت که نظریه اقتصاد مقاومتی با وجود این‌که در ادبیات اقتصاد متعارف هم تحت عناوینی کم‌وبیش مشابه مطرح شده، اما با این خصوصیتی که در این جا مطرح می‌شود، نظریه‌ای است که مقام معظم رهبری آن را مطرح کرده‌اند.

با بررسی یک سیر تاریخی، مشاهده می‌شود تأکید بر این‌که ایران در آینده جنگ اقتصادی خواهد داشت، از سال ۸۶ توسط مقام معظم

تأکید رهبری بر
جنگ اقتصادی
پیش‌رو از سال
۱۳۸۶

رهبری مطرح شده است.^۱ این نکته بسیار مهمی است؛ چراکه در سال ۸۶ اقتصاد ایران در سطح بین‌الملل، تقریباً در بهترین وضعیت خود به سر می‌برد و توانسته مقادیر بسیار زیادی نفت را با قیمت نسبتاً بالایی بفروشد و کشورهای غربی به جهت بحران‌های مالی که در سال ۲۰۰۸ اتفاق افتاده بود، آماده بودند نهایت همکاری را با کشور ایران داشته باشند و خیلی از کالاهایی را که تحریم بود، به راحتی با قیمت مناسب و حتی به صورت اقساطی، در اختیار ایران قرار می‌دادند.

در این شرایط، بسیاری از شرکت‌های غربی تحریم‌هایی را که قبلاً وجود داشت، به صورت یک جانبه کنار گذاشتند. در چنین فضایی، مقام معظم رهبری هشدار دادند که جنگ بعدی علیه انقلاب اسلامی، جنگ اقتصادی است، ولی متأسفانه توجه زیادی نشد و بیشتر لطماتی را که بعدها کشور متحمل شد، علت این بی‌توجهی بود.

خود لفظ «اقتصاد مقاومتی» را مقام معظم رهبری اولین بار در سال ۸۹ استفاده کردند و در سخنرانی‌ای که در جمع کارآفرینان داشتند، تأکید کردند که «ما باید یک الگوی اقتصادی مقاومتی را اجرا کنیم».^۲

به طور کلی تأکید مقام معظم رهبری بر مقاوم‌سازی و توانمندسازی درونی اقتصاد را می‌توان از اواسط دهه ۸۰ رصد کرد، اما ادبیات اقتصاد مقاومتی را ایشان در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ مطرح کردند و جوانب این نظریه را در سلسله سخنرانی‌هایی تبیین کردند و بعد از سال ۹۱، یک نظریه نسبتاً منسجم در حوزه اقتصاد مطرح گردید که به «اقتصاد مقاومتی» معروف شد.

تأکید رهبری بر
مقاوم‌سازی و
توانمندسازی
درونی اقتصاد از
اواسط دهه هشتاد

۱. مقام معظم رهبری: «جنگ اقتصادی هم یکی دیگر است. می‌خواهند ملت ایران را از لحاظ مسائل اقتصادی در تنگنا قرار دهند. من عرض می‌کنم میدان برای تحرك اقتصادی ملت ایران باز است. با سیاست‌های اصل ۴۴ که ابلاغ شد و دولت هم مجدانه دنبال این است که این‌ها را تحقق ببخشد و باید هم دنبال کند، میدان کار اقتصادی باز است؛ نه فقط برای افرادی که ثروتمندند، حتی برای آحاد مردم. سال ۸۶ و شاید تا یکی - دو سال بعد رویکرد دولت و رویکرد فعالان کشور باید رویکرد اقتصادی باشد. ما می‌توانیم اقتصاد خودمان را شکوفا کنیم. تهدید می‌کنند که تحریم می‌کنیم».

۲. «ما امروز در مقابل يك فشار جهانی قرار داریم. دشمنی وجود دارد در دنیا که می‌خواهد با فشار اقتصادی و با تحریم، سلطه یا اهریمنی خودش را برگرداند به این کشور. ما باید يك اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور به وجود بیاوریم»؛ مقام معظم رهبری، ۱۶/۶/۸۹.

شاید مهم‌ترین اتفاقات در حوزه اقتصاد مقاومتی در سال ۹۲ افتاد؛ در دو ماه پایانی سال ۹۲، چند اتفاق خیلی مهم رخ داد:

اولین آن، مسئله ابلاغ «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» است؛ مجموعه‌هایی به دستور مقام معظم رهبری در نهادهای تصمیم‌گیری، مانند مجمع تشخیص مصلحت نظام و یک مجموعه در دانشگاه‌ها، روی محتوای این نظریه بررسی کرده بودند و مطالعاتی را انجام داده بودند. پیش‌نویس این سیاست‌ها در سال ۹۲ آماده شد و بعد از چندین بار رفت و برگشت بین نهادهای تصمیم‌گیرنده، مثل مجمع تشخیص مصلحت نظام و اساتید دانشگاه‌ها، آماده شد و در نهایت، بعد از تصویب در مجمع تشخیص مصلحت و اصلاحاتی که خود مقام معظم رهبری لازم می‌دیدند، این سیاست‌ها در ۲۴ بند ابلاغ شد. این سیاست‌ها از اهمیت خیلی زیادی برخوردار است و شاید مهم‌ترین بحث در سیاست‌های ابلاغی، این بود که در مقدمه سیاست‌ها آمده که ما با یک جنگ تحمیلی اقتصادی مواجه هستیم و باید ساختار اقتصاد را برای این جنگ آماده و تقویت کنیم.^۲

پس از ابلاغ سیاست‌های کلی، به فاصله چند هفته دو اتفاق مهم افتاد؛ اولین اتفاق، دیدار مقام معظم رهبری با سران قوا بود که توجیهات و دستورهای اختصاصی را در آن جلسه مطرح کردند. اتفاق دوم بعد از ابلاغ سیاست‌ها، نشستی بود که با مسئولین نظام، غیر از سران قوا برگزار شد که در آن نشست، مسئولین و مدیران ارشد نظام، اعم از لشگری و کشوری حضور داشتند و مقام معظم رهبری، توضیحاتی را درباره ضرورت و الزامات اقتصاد مقاومتی مطرح کردند.^۳

تا این‌جا می‌توان گفت که در ابتدای سال ۹۳، اقتصاد ایران با یک نظریه اقتصاد مقاومتی مواجه است که مقام معظم رهبری مطرح کرده‌اند و بسترقانونی برای اجرای این الگو، با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی فراهم گشت.

۱. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در ۲۹ بهمن ۱۳۹۲ ابلاغ شد.

۲. این مقدمه در پیش‌گفتار کتاب آمده است.

۳. جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰ برگزار شد.

ابلاغ سیاست‌های
کلی اقتصاد
مقاومتی

دیدار رهبری با سران قوا
و توجیه‌ها و دستورهای
اختصاصی

مواجه شدن
اقتصاد ایران با
نظریه اقتصاد
مقاومتی در ابتدای
سال ۱۳۹۳

ماهیت و محتوای اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر، در حوزه اقتصاد مقاومتی یک «سه‌گانه مفهومی» را مطرح کردند که نام این سه‌گانه مفهومی را می‌توان «مبنای اقتصادی انقلاب اسلامی» گذاشت.

بخش اول؛ این سه‌گانه، «الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت» است که در واقع یک الگو و نظام جدید برنامه‌ریزی بوده، نظریه جدید در پیشرفت است. البته این صرفاً در حوزه اقتصاد نیست و در همه حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مرتبط خواهد بود.

بخش دوم؛ این سه‌گانه مفهومی، «جهاد اقتصادی» است که یک رویکرد فرهنگی به اقتصاد دارد.

بخش سوم؛ اقتصاد مقاومتی است.

طرح سه‌گانه مفهومی در حوزه اقتصاد مقاومتی توسط رهبری

سه‌گانه مفهومی اقتصاد در اندیشه‌های مقام معظم رهبری

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

این سه‌گانه یک مجموعه فکری منسجم را در حوزه اقتصاد معرفی می‌کند که به عنوان یک نظریه سازگار در دانش و علم اقتصاد می‌تواند مورد مطالعه و بررسی قرار بگیرد.

در خصوص اقتصاد مقاومتی و مبانی آن، نخستین مطلبی که می‌توان مطرح کرد، این است که تعریف اقتصاد مقاومتی چیست؟ اقتصاد

تفکیک اهداف اقتصاد مقاومتی به مبنایی و تفصیلی

مقاومتی به زبان ساده، این‌گونه معرفی می‌شود: «اقتصادی که در شرایط دشواری، تهدید و دشمن، بتواند به اهداف خودش برسد.» با این تعریف، بحث بعدی به این می‌پردازد که اهداف اقتصاد مقاومتی چیست؟ «اهداف اقتصاد مقاومتی به «اهداف مبنایی» و «اهداف تفصیلی» تفکیک می‌شود.

سه هدف اصلی
اقتصادی برای
انقلاب اسلامی

اهداف مبنایی نظام اقتصاد مقاومتی، در واقع همان مکتب اقتصادی اسلام است و اهداف تفصیلی آن، اهداف اقتصادی انقلاب اسلامی است. برای انقلاب اسلامی سه هدف اصلی اقتصادی مطرح می‌شود:

۱. استقلال اقتصادی؛

۲. رفاه عمومی؛

۳. پیشرفت.

در مطالعه ماهیت نظری اقتصاد مقاومتی، بیان این بود که اقتصاد مقاومتی در چارچوب اقتصاد اسلامی تدوین شود. برای این قضیه، لازم است که ابتدا تبیین شود که خود اقتصاد اسلامی چیست؟ اقتصاد اسلامی، مجموعه معارفی است که از سه جزء اصلی تشکیل می‌شود:

اجزای اصلی
مجموعه معارفی
اقتصاد اسلامی

بخش اول، مکتب اقتصاد اسلامی است که در واقع دستورالعمل‌های اقتصادی و زندگی اقتصادی برای همه آحاد مردم، دولت، مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان است و همگی در چارچوب احکام مستحب، مکروه و واجب و در واقع به نوعی، احکام اقتصادی است.

مکتب اقتصاد
اسلامی

بخش دوم، معارف اقتصاد اسلامی نظام اقتصادی اسلامی است. یک نظام اقتصادی اسلامی شکل و ظاهر اقتصادش آن زمانی است که مکتب اقتصادی اجرا شده باشد.

بخش سوم، علم اقتصاد اسلامی است. علم اقتصاد اسلامی، تبیین‌کننده پدیده‌های اقتصادی و روابط علی و معلولی بین آن‌هاست

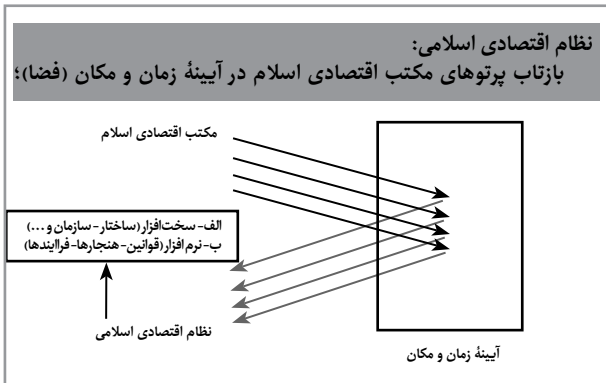
و وقتی که مکتب اقتصادی اسلام اجرا می‌شود، نظام اقتصادی اسلامی شکل می‌گیرد و در نظام اقتصادی اسلامی، متغیرهای مختلف اقتصاد مثل: مصرف، تولید، امور مربوط به بانک‌ها، نرخ ارز و دولت و امثال این‌ها و ارتباطات متقابلشان، وقتی بررسی می‌شود، علمی به نام علم اقتصاد اسلامی شکل می‌گیرد.

علم اقتصاد
اسلامی

آن چه گفته خواهد شد، این است که اقتصاد مقاومتی یک نسخه از نظام اقتصادی اسلام، یا یک نظام اقتصادی اسلام است؛ به همین دلیل، لازم است که پیش‌تریک تعریف یا تبیین بهتری از نظام اقتصادی اسلامی مطرح شود. در یک تعریف نظام اقتصادی اسلامی، بازتاب پرتوهای مکتب اقتصادی اسلام در آئینه زمان و مکان معرفی می‌شود. این بدان معناست که اگر شما یک آینه را در نظر بگیرید که دارای شرایط مکانی و زمانی باشد و نوری که به این آینه می‌تابد، همین به اصطلاح مکتب اقتصاد اسلامی باشد، بازتابی که اتفاق می‌افتد، نظام اقتصادی اسلامی است و این نظام اقتصادی اسلامی، یک سخت‌افزار و یک نرم‌افزار دارد؛ به عبارتی سازمان‌ها، قوانین و هنجارهایی دارد.

اقتصادمقاومتی،
یک نسخه از نظام
اقتصادی اسلام

ماهیت نظری اقتصادی مقاومتی

کتاب‌نامه

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. *دوفصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی؛* الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت منطقه‌ای؛ مقدمه‌ای بر مفهوم، فرایند و چارچوب برنامه‌ریزی، «حجت‌الله عبدالملکی، شماره ششم، تهران، ۱۳۹۰.
۲. *مجموعه مقالات توسعه مبتنی بر عدالت؛* تحلیل تأثیر برنامه‌ریزی منطقه‌ای در تحقق توسعه اقتصادی عدالت‌محور، «حجت‌الله عبدالملکی، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام (با همکاری معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی)، تهران، ۱۳۸۷.
۳. *همایش سلامت اقتصاد، سلامت جامعه؛* «مکانیسم قیمت‌گذاری در نظام عادلانه اقتصاد اسلامی»، «حجت‌الله عبدالملکی، تهران، ۱۳۸۲.
۴. *مجله اقتصاد اسلامی؛* «نگاهی نوبه مسئله احیای زمین‌های موات»، غلام‌رضا مصباحی مقدم، سال پنجم، ش ۳۸، ۱۳۸۷.
۵. *تاریخ عقاید اقتصادی؛* فریدون تفضلی، نشرنی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۲.
۶. *عدل الهی؛* مرتضی مطهری، (مجموعه آثار، ج ۱)، صدرا، تهران، ۱۳۷۷.
۷. *تاریخ عقاید اقتصادی؛* شارل ژید و شارل ریست، [ترجمه] کریم سنجابی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۰.
۸. *اقتصاد کلان نظریه‌ها و سیاست‌ها؛* عباس شاکری، انتشارات رافع، چاپ سوم، ۱۳۹۱.

۹. اقتصاد بین‌الملل (تجارت بین‌الملل، مالیه بین‌الملل)؛ دومینیک سالواتوره، [ترجمه] حمیدرضا ارباب، ویراست نهم، نشرنی، تهران، ۱۳۸۸.
۱۰. اقتصاد ما؛ محمدباقر صدر، [ترجمه] عبدالعلی اسپهبدی، انتشارات اسلامی، ج ۲، تهران، ۱۳۵۷.
۱۱. اقتصادنا؛ _____، دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۲ ق.
۱۲. ایران دیروز، امروز، فردا؛ محسن نصری، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.
۱۳. ارمغان انقلاب؛ تلخیصی از ۹۲ دستاورد انقلاب اسلامی ایران، سیدحسین اسحاقی، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، زلال کوثر، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶.

نشرد سدید

انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق

از همین انتشارات منتشر شده است:

درس گفتارهای اقتصاد مقاومتی، تبیین کننده نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اندیشه های اقتصادی مقام معظم رهبری است.

این اثر به عنوان نخستین متن آموزشی مدون پیرامون اقتصاد مقاومتی به بیان موضوعات مختلفی از جمله مفهوم اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری و ابعاد آن، رابطه اقتصاد مقاومتی و استقلال اقتصادی، راهکار عملیاتی شدن اقتصاد مقاومتی، مردمی کردن اقتصاد، نقش اقتصاد تعاونی و بخش خصوصی در اقتصاد مقاومتی و ... می پردازد.

یکی از چالش هایی که از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی ایران پیش روی مردم و مسئولین نظام جمهوری اسلامی بوده است، تحریم های ناعادلانه و غرض ورزانه ای بوده است که علیه جمهوری اسلامی ایران وضع شده است.

از این رو، کتاب حاضر، با توجه به تشدید تحریم ها در سال های اخیر و تأکیدات رهبری بر مقوله اقتصاد در قالب هشت گفتار به تبیین ابعاد حقوقی، سیاسی و اقتصادی تحریم می پردازد. از جمله ویژگی های این کتاب می توان به اینکه اثری منسجم در رابطه با اقتصاد تحریم و شناخت ابعاد آن را مقابله با آن اشاره کرد.

بررسی ابعاد حقوقی، سیاسی و اقتصادی تحریم ها
علیه جمهوری اسلامی ایران

«کتاب‌هایی که توسط این ناشر تاکنون منتشر شده است»

نام اثر / صاحب اثر / موضوع اثر / سال نشر / قیمت اثر (تومان)

- * روایت مطهر / حجت السلام دکتر حسین سوزنجی / اندیشه اسلامی / ۱۳۹۴ / ۱۵۰۰۰
- * تجلی بصیرت / علی جعفری، وحید حسین زاده / استکبارستیزی / ۱۳۹۴ / ۹۰۰۰
- * اقتصاد مقاومتی / دکتر حجت الله عبدالملکی / اقتصاد مقاومتی / ۱۳۹۳ / ۱۰۰۰۰
- * درس گفتارهای اقتصاد مقاومتی / دکتر عادل پیغامی / اقتصاد مقاومتی / ۱۳۹۴ / ۱۵۰۰۰
- * هشت گفتار در اقتصاد تحریم / جمعی از نویسندگان / اقتصاد مقاومتی / ۱۳۹۴ / ۱۴۰۰۰
- * سیاست نامه علوی / دکتر محسن اسماعیلی / امروزی بر سیاست و حکومت در نهج البلاغه / ۱۳۹۴ / ۷۰۰۰
- * حجاب در آیات و روایات / حجت الاسلام دکتر حسین سوزنجی / اندیشه اسلامی / ۱۳۹۴ / ۶۰۰۰
- * در تکاپوی بهشت زمینی / محمد جبارپور / بررسی و شناخت تمدن غرب / ۱۳۹۳ / ۶۰۰۰
- * حکایت حکومت / محمد ثنائی فر / مبنای ولایت فقیه و حکومت اسلامی / ۱۳۹۳ / ۸۰۰۰
- * خاطرات یک لباس شخصی / ص.خ / خاطرات یک بسیجی از روزهای پس از انتخابات ۸ / ۱۳۹۱ / ۴۰۰۰
- * این جبهه نیرو ندارد / سیدابراهیم رئوف موسوی / جنگ در میدان علمی / چاپ پنجم / ۱۳۹۴ / ۳۵۰۰
- * مبنای مدیریت عاشورایی / سید علی اصغر علوی / دائرة المعارف مدیریت از دریچه عاشورا پژوهی / ۱۳۹۴ / ۱۲۰۰۰
- * جای خالی عباس / سید علی اصغر علوی / مروری بر رفتارهای تشکیلاتی حضرت عباس (ع) / ۱۳۹۳ / ۱۰۰۰۰
- * توجیه المسائل کربلا / سید علی اصغر علوی / توجیه‌ها و بهانه‌هایی برای با حسین (ع) نبودن / ۱۳۹۳ / ۷۰۰۰
- * وفا به رنگ کربلا / سید علی اصغر علوی / مکتب عاشورایی / ۱۳۹۱ / ۱۵۰۰
- * خادم ارباب کیست؟! / سید علی اصغر علوی / ویژگی‌های خادم امام حسین (ع) / ۱۳۹۳ / ۵۰۰۰
- * رازدیده علم (چاپ جدید) / سید علی اصغر علوی / چگونگی علم آموزی در مکتب جعفری (ع) / ۱۳۹۳ / ۷۰۰۰
- * لعن الله شمرا / سید علی اصغر علوی / مکتب عاشورایی / ۱۳۹۱ / ۱۰۰۰
- * رقابت به سبک حبیب / سید علی اصغر علوی / مکتب عاشورایی / ۱۳۹۱ / ۱۵۰۰
- * زیر خیمه شهدا / محمد جان پور / مجموعه توصیه‌های شهدای دانشگاه امام صادق (ع) / به دانشجویان و طالبان علم / ۱۳۹۳ / ۵۰۰۰
- * راه عباس شدن / سید علی اصغر علوی / مکتب عاشورایی / ۱۳۹۱ / ۲۰۰۰
- * عرشه خدا / سید علی اصغر علوی / مکتب عاشورایی / ۱۳۹۱ / ۳۰۰۰
- * رفاقت به سبک حبیب / سید علی اصغر علوی / مکتب عاشورایی / ۱۳۹۱ / ۱۵۰۰
- * جویبار / بسیج دانشگاه امام صادق (ع) / پرسش و پاسخ از مقام معظم رهبری در باب مسایل روز جوانان / ۱۳۹۱ / ۴۰۰۰
- * نادانشگاه هویزه / سید علی اصغر علوی / درنگ‌هایی در اردوی خادمین مزار شهدای هویزه / ۱۳۹۲ / ۶۰۰۰
- * دعوا بر سر الویت است / سید علی اصغر علوی / اشاراتی از کربلا برای الویت‌بندی و مدیریت در زندگی / ۱۳۹۳ / ۶۰۰۰
- * الی‌الحبیب / سید علی اصغر علوی / درس‌هایی از حبیب ابن مظاهر / ۱۳۹۳ / ۷۰۰۰
- * لاف عشق / محمد جبار پور / خصوصیات دانشجوی ولایت مدار / ۱۳۹۲ / ۳۰۰۰